

Overgenomen uit/ Begijnhofkrant 37 (2012) 12- 13

KUNST IN KANT

Jeannine Corthals

Het begin van de geschiedenis van de kant situeert zich op het einde van de 15de en het begin van de 16de eeuw. Het maken ervan ontstond min of meer gelijktijdig in het noorden van Italië, meer bepaald in Venetië, en in Vlaanderen.

In haar boek *History of lace* bespreekt Bury Palliser in hoofdstuk VII het klossen van kant in Vlaanderen. Om het maken van kant in Vlaanderen in de tijd te situeren, vermeldt zij baron Reiffenberg (1795-1850), een Belgische schrijver en historicus. Hij beschrijft een reeks van gravures naar het werk van Maarten de Vos (1532-1603), werken waarop de verschillende periodes uit het leven worden geïllustreerd. Op het derde werk, "*l'age mur*", wordt een kantklossend meisje afgebeeld met een kantkussen op haar knieën. Voor Palliser is dit zeker een aanduiding dat het klossen van kant in Vlaanderen toen heel gebruikelijk was aangezien het als typerend voor een periode in het leven van de vrouw werd afgebeeld.

Kantklossend meisje met een kantkussen op haar knieën (History of lace, Bury Palliser).

Kant in Turnhout

De vroegste verwijzing naar de vervaardiging van kant in Turnhout dateert uit 1614-1615. Filips-Willem, Prins van Oranje, verbleef toen op het kasteel in Turnhout en zijn rentmeester, H. Van der Schoot, betaalde 36 pond en 9 stuivers aan vier begijntjes van het Turnhoutse begijnhof voor het door hen afgeleverde kantwerk. Een latere vermelding van kantklossen in Turnhout kadert in de veroordeling van Jan Wilants en zijn vrouw Adriana Templeirs. Zij

werden in juni 1677 veroordeeld, omdat ze op het begijnhof van Turnhout kantstukken van de kantkussens hadden gesneden.

Kantklossende beginnin de keuken van het Sint-Jansconvent (Begijnhofmuseum) te Turnhout

Bij een volkstelling uit 1795 woonden er 232 beginnen op het begijnhof te Turnhout en 146 van hen waren kantwerksters. Het vervaardigen van kant bleef overigens niet beperkt tot het begijnhof, maar breidde zich uit over heel de stad. Een aanzienlijk aantal vrouwen was in het kantambacht actief. Vóór 1755 vermelden de volkstellingen 142 kantwerksters en vóór 1795 worden er 657 geteld. Een rond 1760 gemaakte raming vermeldt echter dat er in Turnhout toen reeds een duizendtal vrouwen kant klossen. In 1908 waren er 2500, in 1910 3500 en in 1911 telde de stad 6000 vrouwen die met het klossen van kant voor een mager loon hun karige inkomen een beetje trachtten aan te vullen.

kantwerksters op het Begijnhof omstreeks 1905

Turnhoutse kantwerksters op het begijnhof (omstreeks 1905).

Ware kunstwerken

Uit de fijne draden die met vaardige handen werden geklost, ontstonden ware kunstwerken. In de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis in het Jubelpark te Brussel bevindt zich een tabernakelgordijn in Brusselse kant, waarvan de realisatie aan begijnen wordt toegeschreven. Door vergelijking met andere kantwerken kan dit prachtstuk gesitueerd worden in de periode 1725-1730. De Brusselse kloskant die tot stand kwam op het einde van de 17de eeuw en in de 18de eeuw, wordt volgens de techniek der samengevoegde delen verwezenlijkt. De verschillende delen van het decor worden door een maasgrond of gepicoteerde spijltjes verbonden. In het begin van de 18de eeuw werd een zeer lichte, zeshoekige maasgrond ingevoerd. Deze netgrond, die de contrasten verzacht, was eigen aan de Brusselse kant en zou een groot succes kennen. Tevens wordt deze kant gekenmerkt door een klein boordje in reliëf, dat de delen van het decor hier en daar onderstrept.

Op het hierbij afgebeelde tabernakelgordijn bevindt zich in het midden van dit prachtige werk een tafereel waarop de stichting van de orde der begijnen zou zijn afgebeeld. Omkaderd door bloemen en versieringen, onder een baldakijn waarboven een O.-L.-Vrouwbeeld is ingewerkt, ontvangt de H. Begga de stichtingsdocumenten uit handen van de paus. Begga stichtte echter niet de “orde van de begijnen”; ze stichtte wel in 691 een klooster in Andenne, waarrond het huidige Andenne-sur-Meuse zich ontwikkelde.

Tabernakelgordijn in Brusselse kant (Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Brussel)

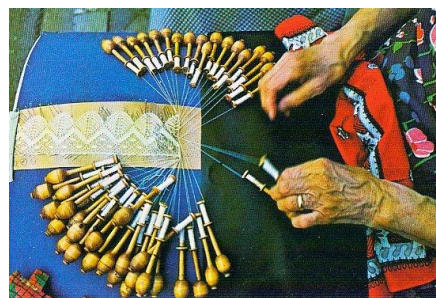
Reeds in de 15de eeuw verspreidde zich in het Brabantse begijnenmilieu de opvatting dat de H. Begga aan de oorsprong van de begijnenbeweging zou hebben gelegen, maar het was pas in de 17de eeuw dat ze een plaats zou verwerven tussen de meest populaire heiligen.

Voordien werd ze op geen enkel begijnhof gekozen als patroonheilige. In de 17de eeuw ontstond binnen de begijnhoven echter de nood aan een stichteres. De H. Begga, als dochter van de Frankische hofmeier Pippijn van Landen en Ida van Nijvel, was door haar afkomst zeker geschikt. Het waren vooral de Brusselse begijnen die erop aandrongen dat ze “hun” aristocratische Begga als patrones en stichteres mochten vereren. Deze vraag werd ingewilligd door de pauselijke nuntius en op 20 december 1626 organiseerde het Brusselse begijnhof ter Wijngaerde de eerste plechtige viering van de H. Begga. Vanaf dan tot in de 20ste eeuw wordt de H. Begga een populaire begijnenheilige.

Detail uit het Brusselse tabernakelgordijn: de paus overhandigt de stichtingsdocumenten aan de H. Begga.

De adellijke afkomst van Begga wordt in het afgebeelde kantwerk extra onder de aandacht gebracht. Ze draagt niet de sobere kledij van de begijnen, maar wordt integendeel afgebeeld als een adellijke dame in rijke, weelderige kledij en ze is vergezeld van een page. De uitgebreide geschiedenis van de H. Begga als patrones en vermeende stichteres van de begijnenbeweging stond te lezen in ***Begijnhofkrant* 36**(zomer 2012).

Vaardige handen verwerken ragfijne draden tot echte kunstwerken.

Het bovenvermelde tabernakelgordijn laat ons terugdenken aan de vele duizenden kantwerksters, onder wie heel wat begijnen, die in opdracht van kanthandelaars hun kunstwerken tot stand brachten. Duizenden anonieme kantklossters verwerkten de ragfijne draden tot prachtige werkstukken, die nu nog altijd bijzonder veel bewondering afdwingen. Deze eeuwenoude traditie wordt nu nog in diverse kantscholen levendig gehouden.

Jeannine Corthals

Referenties

History of lace, Mrs. Bury Palliser, entirely revised, rewritten and enlarged under the editorship of M. Jourdain and Alice Dryden, Dover Publications, Inc., New York

Kant in Turnhout, Taxandria, Jaarboek van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van de Antwerpse Kempen, 1984

Van speldengrond tot Turnhoutse kant, Eindredactie Guido Landuyt en Harry de Kok, Uitgave Taxandria, Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van de Antwerpse Kempen vzw, in samenwerking met TRAM 41

Brusselse kant, A. Smolar-Meynart en A. Vincke, Museum voor het Kostuum en de Kant, Stad Brussel

Miscellanea, J.E. Jansen, Deel II, Economische geschiedenis, Turnhout, 1998

Het verleden verteld, Harry de Kok en Sam Van Clemen, Brepols Publishers n.v., Turnhout, 2010

Trois siècles de dentelles aux musées royaux d'art et d'histoire, M. Risselin-Steenebruggen, 1980

Begijnhofkrant 36, zomer 2012, *De Heilige Begga stichteres en patrones van de begijnenbeweging*, H. Vanden Bossche

Bond der kroostrijke gezinnen van België, Album 1954, De kloskant heeft hoogtij gevierd in Vlaanderen, Dora Rommelaere (met dank aan Luc Vanderhaeghen voor het bezorgen van deze publicatie)

800 jaar Turnhout een stadsgeschiedenis, Sam Van Clemen, 2011